

6. Kitowicz J. Opis obyszajów i zwyczajów za ponowania Augusta III: 1-4 t. / J. Kitowicz. – 2 wyd. – Petersburg i Mohylew: A. Antoszewski, 1855. – Т. 4. – 124 s.
7. Matuszewicz, M. Pamiętniki Marcina Matuszewicza kasztelana Brzeskiego-Litewskiego 1714 – 1765: 1-4 t. / M. Matuszewicz. – Warszawa: wyd. A. Pawiński, 1876. – Т. 1. – 267 s.
8. Matuszewicz, M. Pamiętniki Marcina Matuszewicza kasztelana Brzeskiego-Litewskiego 1714 – 1765: 1-4 t. / M. Matuszewicz. – Warszawa: wyd. A. Pawiński, 1876. – Т. 4. – 351 s.
9. Morawska, T. K. Diariusz podróży europejskiej w latach 1773 – 1774 / wstęp i opracowanie B. Rok. – Wrocław.: Komitet Badań Naukowych, 2002 – 255 s.
10. Niemcewicz J. U. Pamiętniki czasów moich / J. U. Niemcewicz. – Lipsk: F. A. Brockhaus, 1862. – 323 s.
11. Sulej, K. Mariaże magnackie w XVI – XVIII wieku na podstawie interczyk przedślubnych / K. Sulej // Spótczeństwo Staropolskie, t. III. – Warszawa., 2011 – S.63 – 97.

Агрэсія крыжакоў на землі ВКЛ у перыяд праўлення Альгерда і Кейстута

Фаміна А.С., 1 курс, гістарычны факультэт, БДПУ;
 навук. кір. – кандыдат гістарычных навук, дацэнт М.Н. Сакалоў, БДПУ

У час праўлення Альгерда і Кейстута значна актывізавалася барацьба ВКЛ супраць крыжацкіх ордэнаў. Раней іх дзейнасць супраць княства была абмежавана разлічнымі дамовамі у канцы XIII ст. Ордэн яшчэ быў не гатовы да рэгулярнай вайны з ВКЛ, таму паходы былі адносна рэдкімі. З XIV ст. паходы крыжацкіх ордэнаў ужо не насілі рэлігійнага характару.

Пасля смерці Гедыміна ў 1341 г. вялікакняжэцкі пасад заняў яго сярэдні сын Яўнут. Абарона супраць крыжакоў значна аслабла. Калішскі мір 1343 г. паміж Тэўтонскім Ордэнам і Польшчай дазволіў сканцэнтравачь усю ўвагу на барацьбе з ВКЛ. У гэты час рыцары Ордэна вырашылі, што наступіў той момант, калі можна здзейсніць удалы зруйнавальны паход на Вялікае княства Літоўскае. Таму у хуткім часе Ордэн пачаў рыхтавацца да пахода на Літву. Яўнут не меў моцнай улады і не здолеў арганізаваць сур'ёзны адпор крыжакам [3, с. 101].

Калі 22 лістапада 1345 г. Кейстут захапіў Вільню і скінуў з вялікакняжэцкага пасад свайго брата Яўнута, ён прызнаў верхавенства старэйшага брата Альгерда. Кейстут заключыў з ім дагавор, па якому яны падзялілі паміж сабой уладу ў княстве. Іх саюз аказаўся надта моцным, дзякуючы іх уладанням, асабістым якасцям і сяброўству. Як сведчаць крыніцы, Альгерд і Кейстут добра дапаўнялі адзін аднаго. Альгерд пераўзыходзіў сваіх братаў розумам, палітычным прадбачлівасцю і дзейным характарам. І калі на долю Альгерда выпала роля збірання зямель, то Кейстут пачаў займацца абаронай ад знешніх ворагаў на захадзе. Таксама Кейстут на працягу свайго праўлення ў адказ здзейсніў шмат паходаў на Прусію і Лівонію [2, с. 104].

Ордэн сустрэў моцны адпор. Пакуль ён беспаспяхова асаджаў адну з крэпасцей Аукштайціі, Альгерд здзейсніў паход на Прусію. Крыжакі адразу знялі аблогу, але Альгерд хутка змяніў напрамак пахода і пайшоў на Куронію, напай на ўладанні лівонскіх рыцараў. Вынікам гэтага пахода сталі прынесеныя Ордэну страты як матэрыяльныя, так і фізічныя [1, с. 55].

У 1348 г. вайна з крыжакамі аднавілася. 2 лютага на рацэ Стрэве адбылася бітва паміж Ордэнам і войскам Альгерда, у якое уваходзілі палкі з Пінска, Полацка, Віцебска, Бярэсця, Смаленска і Уладзіміра Валынскага. У цэнтры крыжакоў Альгердам быў нанесены галоўны удар, але вялікі магістр Генрых Дусмер заўважыў, што правае крыло войска ВКЛ уразла ў балоце, і "накіраваў левае крыло свайго войска ў абыход і адначасова ударыў у цэнтр". Войска ВКЛ пачало адыходзіць на раку Стрэве, але лёд праламіўся і шмат людзей загінула. Як войска крыжакоў, так і войска ВКЛ панеслі значныя страты [1, с. 56].

Пасля гэтай бітвы Ордэн ужо не праводзіў такія вялікія паходы, у асноўным яго дзейні абмяжоўваліся толькі мелкімі набегамі. І таму Кейстуту звычайна хапала сіл адбіць гэтыя ўдары, у той жа час Альгерд сканцэнтрававу свае сілы на палітыцы, накіраванай на Усход [1, с. 56].

У тым жа 1348 г. Кейстут звярнуўся да нямецкага імператара і багемскага караля Людовіка з просьбай дапамагчы ахрысціць Літву. Гэтыя перагаворы аб хрысцінізацыі сталі перадышкай для ВКЛ [3, с. 102].

У 1360 г. Кейстут у першы раз апынуўся у палоне крыжакоў. Альгерд і Кейстут палявалі каля Бельска і, патрапіўшы ў засаду, Кейстут быў выбіты з сядла. Яго з пашанай прывезлі ў Марыенбург к вялікаму маістру Уінрыху фон Кніпродэ. У турме Кейстут пасябраваў са сваім наглядчыкам Альфам (па другім звесткам Адольфам), якога ў маленстве крыжакі вывезлі з Літвы. Альфа крыжакі навучылі мове і грамаце, а таксама прынялі ў каталіцтва і ўзялі на службу. Альф сляжыў Ордэну доўгі час і заслужыў асабісты давер Уінрыху фон Кніпродэ. Ноччу Кейстут прабіваў сцяну кіркой, якую яму прынес Альф. Раніцай, калі крыжакі маліліся ў касцёле, Кейстут хаваў пралом за дыванам. А калі пралом быў зроблены, Кейстут спусціўся па вярочцы. Яго ўжо чакаў Альф з конямі. Крыжакі не змаглі дагнаць князя [1, с. 102]. Па другім звесткам, Кейстут прабіў выхад са сваёй турмы, ноччу падняўся па дымаходу, пракараўся ў рыцарскую зал, ўзяўшы белы рыцарскі плашч, і ўжо тады ўцёк [4, с. 89].

У тым жа 1360 г. Кейстут здзейснівае паход на Прусію і зноў трапляе ў палон. У ходзе бітвы каля замка Экерсбург яго зноў выбіваюць з сядла. Але князю зноў удаецца збегчы [1, с. 102].

Амаль кожны наступны год Ордэн здзейсніў паходы на Вялікае княства Літоўскае. У 1362 г. крыжакі захапілі Коўна, аблога яго працягвалася 25 дзён, пасля чаго Кейстут зноў адбудаваў крэпасць, але крыжакі зноў яе разбурылі. Іх паходы рабіліся ўсё больш спусташальнымі і таму Альгерд і Кейстут задумалі здзейсніць на Прусію вялікі паход. У выніку яго яны захапілі і спалілі тры крыжакі замкі. Таксама былі спустошаны замкі Рагнет і Тыльзіт, якія рыцары ўзялі на Нёмане ў 1289 г. [1, с. 103].

У 1364 г. Уінрых фон Кніпродэ разам з новым магістрам Лівонскага ордэна Арнольдам Фіцінгхофам дамовіліся аб'яднацца у сваёй барацьбе супраць ВКЛ. Яны дамовіліся злучыць сваю ваенную моц на тэрыторыі цэнтральнай Літвы. Іх падтрымаў пфальцграф Роберт II. У ходзе гэтага паходу Жамойціі была нанесена вялікая шкода. Войска крыжакоў дашло да Укмярге. Кейстут змог знішчыць харчовыя і фуражныя склады, што значна аслабіла на некаторы час крыжакоў [4, с. 98].

У 1365 г. сын Кейстута Бутаўт пераходзе на бок Тэўтонскага Ордэна. У ліпені таго ж года ён прыняў рымска-каталіцкае хрышчэнне пад імемем Генрых. У жніўні ён прымае удзел у паходзе на ВКЛ. Магістр Тэўтонскага Ордэна разлічваў, што прыхільнікі Бутаўта падтрымаюць яго, але ў хуткім часе ён быў павінен збегчы ў Прусію [4, с. 130].

1 лістапада 1372 г. Альгерд і Кейстут зрабілі спробу заключыць дагавор аб міры з вялікім магістрам Уінрыхам Кніпродэ. Але гэта спроба не ўвянчалася поспехам і вынікам гэтага дагавора стаў толькі абмен палоннымі. Таму ўжо ў лютым 1373 г. лівонскі магістр Вільгельм Врэймерсгеймскі здзейніў яшчэ адзін паход на княства, што падцвярджае тое, што крыжакам мір быў непатрэбен [1, с. 65].

У канцы свайго жыцця Альгерд вырашае адысці ад актыўнай палітыкі, але крыжакі працягваюць здзяйсняць на тэрыторыю княства паходы з мэтай разрабаваць і знішчыць. “За гады праўлення Альгерда прускія рыцары зрабілі 70 паходаў на Літву, а лівонскія – 30”. Але Ордэну не хапала сіл, каб захапіць Вялікае княства Літоўскае. Ордэн таксама аслаблялі паходы Кейстута ў адказ на Прусію і набегі полацкага князя Андрэя на Дзінабург [1, с. 65].

У выніку можна казаць, што за перыяд княжэння Альгерда і Кейстута агрэсія з боку крыжакоў уяўляла для ВКЛ даволі вялікую небяспеку. 3-за нарастаючага націска Тэўтонскага Ордэну Кейстуту на захадзе ВКЛ прыходзілася шмат сіл накіроўваць на супрацьдзеянне гэтаму ўціску. На той момант крыжакі ордэны ў ваенным плане былі даволі моцнымі, але дзякуючы умелай палітыцы і ваенным здольнасцям літоўскіх князеў, барацьба насіла папераменны характар без якой-нібудзь значнай перавагі аднаго з бакоў.

Літаратура

1. Великие князья Великого Княжества Литовского / В.К. Чаропко. – 2-е изд., испр. – Минск: Беларусь, 2013. – 264 с. : ил.
2. Гісторыя Беларусі: Вучэб. дапам. У 2 ч. Ч. 1. Ад старажытных часоў – па люты 1917 г. / Я.К. Новік, Г.С. Марцук, І.Л. Качалаў і інш.; Пад рэд. Я.К. Новіка, Г.С. Марцуля. – 2-е выд., перапрац. і дап. – Мн.: Універсітэцкае, 2000. – 416 с.
3. Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 2: Беларусь у перыяд Вялікага Княства Літоўскага / Ю. Бохан [і інш.]; рэд. кал.: М. Касцюк (гал. рэд.) [і інш.] – Мінск: Экоперспектива, 2008. – 688 с.;
4. История Великого княжества Литовского от рождения до Люблинской унии (1236-1569), или 333 года борьбы за возвышение и выживание: Великие князья Ольгерд и Кейстут (1341-1377) / В.В. Новосельский. – Минск: Элайда, 2012. – 248 с: ил.

Ашмяншчына ў першыя месяцы Вялікай Айчыннай вайны

Фомкіна А.І. 2 курс, гістарычны факультэт, БДПУ;
наук. рук. – кандыдат гістарычных навук, дацэнт А.Ф. Вялікі, БДПУ

Вялікая Айчынная вайна для многіх з'явілася нечаканасцю. Для большасці ашмянцаў – таксама. Людзі марылі аб іншым, спадзяваліся на лепшае.

Дык як жа не марыць, не планаваць. 15 чэрвеня 1941г. раённая газета “Знамя свабоды” надрукавала паведамленне ТАСС якое заклікала чытачоў, каб не верылі чуткам аб блізкай вайне, а верылі савецка-германскім дамоўленасцям 1939 г.

У Ашмянах напярэдадні вайны дыслацыраваўся 754-ы стралковы полк 209-й мотадывізіі 13-й арміі. Удзелу ў баявых дзеяннях на тэрыторыі раёна полк не прымаў, паколькі сама дывізія да 4 жніўня 1941 г. ваявала з ворагам у складзе 17-га механізаванага корпуса, а 19 верасня таго ж года была расфарміравана.

Калі пачало складвацца трывожнае становішча на граніцы, у паласу дыслацыі 24-й стралковай дывізіі камандаванне Беларускай ваеннай акругі пачало накіроўваць рэзервы, у прыватнасці 21-ы стралковы корпус (тры дывізіі). 50-я стралковая дывізія гэтага корпуса рухалася маршам з Полацка ў раён Крэва.